

НАВЧАННЯ ЛІТЕРАТУРИ В СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ І ВИЩІЙ ШКОЛІ

УДК 81.411.1-3

Т. П. Беценко,
доктор філол. наук, професор,
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
Ю. О. Підпригора,
учитель української мови і літератури,
Сумська загальноосвітня школа I–III ступенів №15 ім. Дмитра Турбіна,
м. Суми

КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ: ТЕОРЕТИЧНІ ПОНЯТТЯ

Беценко Т. П., Підпригора Ю. О. Краєзнавча діяльність у сучасному освітньо-виховному процесі: теоретичні поняття.

У статті зроблено спробу з'ясувати роль краєзнавчої роботи у сучасному освітньо-виховному процесі в навчальних закладах усіх рівнів. Розглянуто зміст понять теоретичного блоку: краєзнавчий світогляд, краєзнавча свідомість, краєзнавче чуття, краєзнавчі знання, краєзнавчий смак, краєзнавчі здібності. Обґрунтовано доцільність їх формування у молодого покоління.

Ключові слова: краєзнавча діяльність, краєзнавча робота, навчально-виховний процес, краєзнавчий світогляд, краєзнавча свідомість, краєзнавче чуття, краєзнавчі знання, краєзнавчий смак, краєзнавчі здібності.

Беценко Т. П., Подпригора Ю. О. Краеведческая деятельность в современном воспитательно-образовательном процессе: теоретические понятия.

В статье сделана попытка выяснить роль краеведческой работы в современном образовательно-воспитательном процессе в учебных заведениях всех уровней. Рассмотрено содержание понятий теоретического блока: краеведческое мировоззрение, краеведческое сознание, краеведческое чутье, краеведческие знания, краеведческий вкус, краеведческие способности. Обоснована целесообразность их формирования у молодого поколения.

Ключевые слова: краеведческая деятельность, краеведческая работа, учебно-воспитательный процесс, краеведческое мировоззрение, краеведческое сознание, краеведческое чутье, краеведческие знания, краеведческий вкус, краеведческие способности.

Betzenko T. P., Pidopryhora J. O. Local Activity in the Contemporary Educational-Educational Process: Theoretical Concepts.

The article testifies the attempt to clarify the role of local history work in the modern educational process in educational institutions of all levels. The content of

the concepts of the theoretical block is examined: a local history outlook, a local lore consciousness, a local lore, local history knowledge, a local lore taste, and local lore abilities. The expediency of their formation in the younger generation is justified.

Keywords: *study of local lore, study of local lore, educational process, local history, local history consciousness, local lore, local lore, local history taste, local lore abilities*

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес в Україні зазнає докорінних змін і перетворень. Важливо, щоб вища школа попри всілякі трансформації залишалася сферою формування креативної, висококультурної, інтелектуально розвиненої особистості на засадах гуманізації, толерантного ставлення до інших етносів і їх духовного надбання, з домінуванням національно-свідомого осмислення здобутків народно-культурної спадщини. Це можливо якнайефективніше здійснити у процесі навчально-виховної діяльності – на заняттях та в позааудиторний час. Важливим підґрунтям для такої роботи слугуватимуть матеріали краєзнавчої проблематики.

Аналіз останніх досліджень. Розбудова краєзнавчих студій в Україні пов'язана з іменами і працями таких учених, як Михайло Максимович, Микола Костомаров, Павло Чубинський, Дмитро Багалій, Микола Біляшівський, Михайло Грушевський, Степан Рудницький, Павло Тутковський, Олександр Яната, Микола Макаренко, Олександр Федоровський, Матвій Яворський, Михайло Криворотченко та багато інших.

Краєзнавчі ідеї в педагогіці реалізували Софія Русова, Степан Рудницький, Костянтин Ушинський та ін. Серйозно і глибоко розробляв краєзнавчу проблематику в Україні П. Тронько.

Нині постає потреба означити першорядні складники краєзнавчого блоку, що формують інтелектуально-духовну базу особистості.

Мета розвідки – сформулювати та з'ясувати зміст понять основних складників краєзнавчого блоку, обґрунтувати їх визначальну роль у формуванні національно свідомої особистості.

Виклад основного матеріалу. Культивування краєзнавчої роботи у різних напрямках і формах важливе і потрібне у ході викладання дисциплін гуманітарного циклу у ВНЗ усіх профілів, у загальноосвітніх школах, у гімназіях, ліцеях, коледжах. Краєзнавство, зокрема галузеве, пов'язане безпосередньо з персонологією. Краєзнавча персонологія – галузь краєзнавства, орієнтована на вивчення наукового, творчого доробку спадщини визначних осіб, біографічно пов'язаних з краєм.

У процесі роботи з краєзнавчим матеріалом обов'язковим є аналіз досягнень визначних особистостей, чий життєпис чи життєдіяльність мають зв'язок з визначеним мікрорегіоном. Різномічне вивчення біографічних відомостей та наукового доробку відомих особистостей сприятиме ефективному засвоєнню знань, разом з тим формуватиме патріотично налаштовану, національно свідому особистість фахівця будь-якої сфери діяльності.

Як же впливає актуалізація краєзнавчої роботи на становлення

особистості студента, учня?

На нашу думку, у процесі організації навчальної діяльності з передбаченням виконання краєзнавчих завдань створюється підґрунтя для формування та становлення *краєзнавчого світогляду, краєзнавчої свідомості, краєзнавчих знань, краєзнавчого чуття, краєзнавчого смаку, краєзнавчих здібностей*.

Краєзнавчий світогляд – система поглядів на життя, природу, суспільство, сформована на основі спостережень та життєвого досвіду, отриманого в рідномовному середовищі.

Важливим компонентом є **краєзнавча свідомість** – перцепція, розуміння та оцінка довколишнього світу, що здійснюється на основі пізнання різногалузевого досвіду поколінь, осмислення фактів і подій, пов'язаних з минулим рідного краю, з життям та діяльністю визначних персоналій.

Краєзнавчі знання – обізнаність у різноаспектних питаннях минулого і сучасного рідного краю, володіння інформацією про історико-культурні досягнення, про життєдіяльність окремих осіб, про знаменні події, заходи; сукупність відомостей з галузей економіки, географії, історії, мови, культури, здобутих у процесі вивчення, дослідження тощо окремого регіону; освіченість з питань краєзнавчої науки; ерудованість у проблематиці краєзнавчої науки.

Виховання краєзнавчої грамотності – обов'язкове, невідкладне завдання сучасної освітньої парадигми.

Краєзнавче чуття – здатність відчувати, розуміти значущість різногалузевих історико-культурних надбань регіону; вміння захоплюватися минулим та сучасним рідного краю; глибоке відчуття необхідності дослідження історико-культурної спадщини «малої батьківщини».

Краєзнавчий смак – розвинене почуття потягу до вивчення минулого та сучасного рідного краю, здатність до оцінки пам'яток духовної і матеріальної культури, що співвіднесені з певним регіоном.

Краєзнавчі здібності – природний нахил до краєзнавчої роботи, закладений від народження чи сформований в особистості у процесі навчально-виховної роботи; обдарування, пов'язані з умінням здійснювати краєзнавчі пошуки; талант краєзнавця-дослідника, краєзнавця-популяризатора; властивість, особливість індивіда, риси його внутрішньої сутності, що виявляються в умінні реалізувати краєзнавчі знання на практиці, спираючись на краєзнавче чуття і досвід, здійснювати краєзнавчі пошуки в різних напрямках, виконувати різні види краєзнавчої роботи, розробляти і втілювати в життя краєзнавчі проекти, популяризувати краєзнавчі досягнення. Такі здібності обов'язково треба виховувати у молодого покоління з раннього віку.

Означених якостей особистість набуває у процесі заглиблення в науковий доробок визначних персоналій, що мають відношення до регіону. Отже, роль знаних особистостей у процесі формування національної свідомості молоді – вагома, незаперечно суттєва і глобальна, особливо – для сьогодення.

Висновки. Взагалі, краєзнавча робота у різних формах її застосування – ґрунт для формування всебічно розвиненої особистості. Виховання молодого покоління, починаючи з дитячого садка, немислиме без краєзнавчого

складника. Краєзнавчий матеріал безпосередньо базується на рідномовних, ріднокультурних джерелах. Він орієнтує на вивчення наукового доробку визначних особистостей, життєпис яких пов'язаний з окремим регіоном. У такий спосіб відбувається становлення національно свідомої особистості, переповненої любов'ю до України, духовних надбань народу. Краєзнавча робота у школі (з літературознавства, географії, історії тощо) повинна стати невіддільною частиною навчально-виховного процесу. Вважаємо, краєзнавчі студії – міцний фундамент для розвитку науково-дослідницьких, креативних здібностей особистості.

Список використаної літератури

1. Беценко Т. П. Краєзнавство в парадигмі наукових знань: базові поняття/ Т. П. Беценко// Короленківські читання 2016 «Бібліотеки, архіви, музеї: інтеграція до світового національного та історико-культурного простору»: Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 12 жовтня 2016 р. – У 2-х частинах. Ч. 1. / Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, Харківська державна академія культури, Харківське обласне відділення (філія) ВГО «Українська бібліотечна асоціація»; уклад. О. П. Куніч; редк.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін. – Харків, 2017. – 290 с. – С.190-192.
2. Беценко Т. П. Краєзнавство в системі гуманітарної освітньої парадигми: основні поняття / Тетяна Беценко // Образне слово Луганщини: мат. 15 Всеукраїнської науково-практичної конференції імені Віктора Ужченка (29 квітня 2016 р., м. Старобільськ) / за заг. ред. проф. А. В. Нікітіної; Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». – Вип. 15. – Старобільськ: Вид-во ДЗ ЛНУ ім. «Т. Шевченка», 2016. – 367 с. – С. 37-41.
3. Беценко Т. П. Лінгвістичне краєзнавство. Походження географічних назв Сумщини / Т. П. Беценко. – Суми, 2015. – 180 с.
4. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд: Монографія / Світлана Єрмоленко. – Київ: НДІУ. – 444 с.

УДК 373.5.016:821]:159.942

Л. В. Горбань,

*учитель зарубіжної літератури, Криворізька гімназія №91,
м. Кривий Ріг*

ФОРМУВАННЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДУХОВНО-ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНЯ

Горбань Л. В. Формування на уроках зарубіжної літератури духовно-емоційної сфери учня.

У статті розглядено актуальну проблему розвитку духовно-емоційної сфери учнів, формування відчуття прекрасного та усвідомлення літератури як мистецтва слова; доведено, що перед курсом «Зарубіжна література» стоїть більш широка мета, ніж вивчення історії літературного процесу та засвоєння